

Dåpen, troen og Ånden - et luthersk perspektiv¹

KJELL OLAV SANNES

Dåpen kan sies å være enhetens sakrament, det som er grunnlaget for enheten mellom alle kristne kirker. Ser en teologisk på det, er det vel begrunnet: Paulus sier f.eks. i 1 Kor 12,13 at vi er alle døpt til å være ett legeme, og det betyr i hans språkbruk at alle ved dåpen blir lemmer i det Kristi legeme som den kristne kirke på jord er. "Vannet forener".

Det er ikke lett å se dette i dagens kirkevirkelighet. Her er dåpen ofte det lærepunktet som mer enn noe annet oppfattes som skillende. Det er en relativt nye situasjon. I kirkens første 1500 år var det lite uenighet om dåpen. En kunne diskutere om dåpshandlinger som var foretatt av heretikere eller av frafalne var gyldig dåp, men denne uenigheten foregikk nettopp med utgangspunkt i det en kan kalle et sakramentalt dåpssyn, og som alle var enige om. Det samme gjelder oldkirkens eneste diskusjon om spedbarnsdåp: Tertullian, den av oldtidens kirkefedre som advarte mot dåp av spedbarn, gjorde det ut fra et sakramentalt dåpssyn: Han mente at det ikke kunne haste så svært med å la barna få del i syndstilgivelsen, som han altså mente de fikk ved dåpen. - I middelalderen var det en god del strid om et annet sakrament, nemlig nattverden, men altså svært lite om dåpen.

Det forandret seg på 1500-tallet. Døperbevegelsen, kalt "gjendøpere" (anabaptister) fordi de ikke aksepterte dåp av spedbarn som rett dåp og mente at spedbarn ikke hadde arvesynd,

representerte en brudd med en svært enhetlig teologi og praksis. Døperne ble skarpt avvist av både den romersk-katolske og den lutherske kirke, faktisk også av Zwingli, som de teologisk hadde flere likhetstrekk med. Døperne hadde det en nå vil kalle et klassisk troendes-dåp-syn, dvs. de mente at bare mennesker som er kommet til bevisst kristen tro, kan bli døpt. De mente også at spedbarn ikke trenger noen dåp, og at dåpen ikke formidler frelse.

Dette synet kom til å få oppslutning av flere bevegelser i de følgende århundrene. Fra 1600-tallet av utviklet de nye baptistmenighetene et troendes-dåp-syn. På 1900-tallet ble det etter hvert overtatt av den nye pinsebevegelsen, senere også av mange i den karismatiske bevegelsen og av grupper som trosbevegelsen. Andelen av kristne kirker og menigheter som ut fra en teologisk overbevisning ikke døper spedbarn, er stor og trolig voksende, ikke minst i kirker i syd og øst.

Det skaper problemer, på begge sider. Her er det viktig å være klar over at både de som har et sakramentalt dåpssyn og de (fleste) med troendes-dåp-lære vil mene at gjendåp er galt. Problemet er imidlertid at de tenker ulikt om hva som er gjendåp, nettopp på grunn av de ulike dåpssynene: De som er døpt som spedbarn og senere velger å la seg døpe på bekjennelsen sin av (bevisst) tro, oppfatter normalt sin spedbarnsdåp som en handling som ikke er rett dåp, dvs. som en ikke-dåp. Vi som har et sakramentalt dåpssyn, vil forstå dette som gjendåp, både det disse personene selv gjorde da de tok troendes-dåp og det pastorer og menigheter med troendes-dåp-syn gjorde da denne dåpen ble utført. Tilhengere av et troendes dåp-syn vil benekte at dette er gjendåp, ettersom de ikke ser den tidligere spedbarnsdåpen som dåp i det hele tatt.

Dette har også andre implikasjoner. Det betyr nemlig at hvis tilhengerne av troendes dåp er konsekvente, må de hevde at vi som ble døpt som spedbarn, ikke tar det dé oppfatter som det rette skritt, nemlig å la seg døpe med troendes dåp. Ja enda mer, de må mene at vi egentlig ikke er døpt i det hele tatt! Og det er et svært konsekvensrikt standpunkt, for ut fra begge dåpssyn vil en si at dåp er nødvendig for å tilhøre den kristne menighet.

Enda en ting må nevnes. Ifølge et sakramentalt dåpssyn er dåpen nødvendig til frelse, slik for eksempel Den augsburgske

bekjennelse (CA) formulerer det i artikkel 9. Hvis baptister og pinsevenner sier at det er nødvendig å være døpt, henger det sammen med at de mener at dåpen er påbudt av Gud som en ordning vi kristne skal følge, ikke minst for å bekjenne troen. Men når lutheranere ser dåpen som et middel som Gud handler til frelse med, blir det vanskelig å akseptere en kirke der for eksempel spedbarn ikke døpes: Da hindrer en jo Gud i å gi dem sin frelse på den måten han selv har innstiftet. Da kan en ikke bare si at vi må kunne som vi vil og akseptere hverandres syn: I en kirke som vi selv har ansvar for, er det ikke mulig å akseptere at barn ikke kan døpes.

I de siste hundre år har også diskusjonen om såkalt "åndsdåp" blitt viktig. Pinsebevegelsen tok opp den nytestamentlig uttrykket om å bli døpt med Den Hellige Ånd, og forsto det slik at det dreide seg om en spesiell erfaring av Ånden, en erfaring av Åndens kraft og utrustning som kom etter frelsesopplevelsen (en "second blessing") og normalt ble ledsaget av tungetale. Dette var faktisk en ny bruk av dette uttrykket "åndsdåp"; tidligere hadde for eksempel Zwingli på 1500-tallet brukt "åndsdåp" om selve frelsesopplevelsen mens metodistene på 1800-tallet brukte det om en spesiell erfaring av helliggjørelse. - Luthersk lære så Åndens gave som primært knyttet til frelsen, og understreket at alle kristne har Den Hellige Ånd. De var og er stort sett avvisende til å hevde en spesiell erfaring av Ånden som en nødvendighet. De var også redde for at en åndsdaåplære vil føre til at det blir to grupper av kristne, et A-lag av åndsdaåpte og et B-lag av dem som "bare var frelst".

Dette er den situasjonen en befinner seg i når en skal drøfte dåpen i økumenisk sammenheng. "Vannet skiller" også. Det er dette mennesker utenfor kristen sammenheng ser, og undrer seg over. Og det er det som gjør at det også er følelsesmessig vanskelig å tale om dette spørsmålet i forholdet mellom oss som tilhører ulike kristne kirkesamfunn. Mener de andre at jeg som er spedbarndøpt, ikke er lydlig mot Guds vilje - ja at jeg ikke egentlig er døpt engang - hvis jeg ikke tar det jeg oppfatter som gjendåp? På den annen side må tilhengerne av troendes dåp høre at vi som har et sakramentalt dåpssyn, mener at de forakter Guds handling i dåpen, nemlig i den dåpen vi - og kanskje de selv en gang - ble døpt med som små. Og de må høre at vi opplever det vanskelig

at mennesker - spedbarn og andre - ikke får del i frelsens grunnleggende sakrament. - Også ulike syn på forholdet mellom frelsen og Åndens gave kunne føre til problemer.

Denne situasjonen blir særlig påtrengende hvis en tenker seg at disse to ulike synene skal kunne eksistere innen ett og samme kirkesamfunn, for ikke å si innen en og samme menighet. Standpunkter, holdninger og følelser som ikke oppleves så sterkt hvis det dreier seg om ulike kirker, blir nærgående hvis det dreier seg om hva min medkristne på samme kirkebenk står for.

Evangelisk-luthersk dåpssyn

Når vi nå skal tenke gjennom hvordan en skal forstå og forholde seg i denne situasjonen, er det ikke tilstrekkelig å se på ordninger og praksis. En må også - og først og fremst - se på selve læren, på teologien. Her er imidlertid allerede tilnæringsmåten forskjellig hos de to syn. Troendes-dåp-syn vil ofte begynne med det de mener er nytestamentlig og urkirkelig dåpspraksis, i praksis særlig slik de finner det i Apostlenes gjerninger: De vil spørre hvem vi hører om ble døpt, og når de ser at de som nevnes er mennesker som kom til kristen tro, utformer de sin lære om dåp som troendes dåp. Et sakramentalt dåpssyn vil på sin side ta utgangspunkt i den læremessige forståelsen av dåpen og dens karakter, ikke minst slik det går fram av Jesu innstiftelse av den og av læreuttalelsene i brevene i NT. Og med det utgangspunktet tar de så opp spørsmålet hvem det er som kan og skal døpes.

Det er umulig å gå grundig inn på alle de punktene som er viktige her, og begrunne dem ordentlig. Jeg må få vise til en bok jeg har skrevet om dette emnet, der jeg går grundig inn på det bibelske materialet (Dåpen og dens plass i kirkens liv, Oslo: Aschehoug 1978). I det følgende oppsummerer jeg noen hovedtrekk i 12 punkter.

1. Det er for det første viktig å slå fast at dåp og dåpsforståelse ikke er et frittstående emne som kan behandles atskilt fra troen og forkynnelsen ellers. Den henger tvert imot nær sammen med viktige spørsmål som læren om Gud, menneskets synd, frelsen, troen og kirken. Et slikt viktig lærepunkt er den felles kristne tro på Gud som Den tre-ene Gud, Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd. Selv om det finnes enkelte retninger innen pinsebevegelsen som ikke deler denne læren (Oneness Pente-

- costalism, ofte kalt Jesus Only), er det riktig å se dette som en avgjørende felles lære som er nødvendig for å holde fast på den bibelske læren om at Gud er Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd.
2. Den kanskje mest dyptgående forskjellen mellom sakramentalt og troende-dåp-syn gjelder synet på hvem som handler i dåpen. Helt konkret er det jo vanligvis en prest eller pastor som foretar dåpen, men hun/han er ikke den som egentlig gjør det som er det avgjørende ved dåpen. Hvis dåpen er noe et menneske gjør for å bekjenne troen sin, betyr det at den er en menneskelig handling, selv om en samtidig vil si at dette er noe en gjør fordi Gud vil at vi skal gjøre det. Det er for så vidt ganske konsekvent når en i denne tradisjonen sier at en "døper seg". For et luthersk syn derimot er det avgjørende å understreke at dåpen er Guds egen handling. Og ettersom Gud er Den tre-ene Gud, er det Gud Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd som handler i dåpen. Det svarer til et bredt nytestamentlig skriftmateriale der i noen tekster er Gud (Faderen) som omtales som den aktive (Tit 3,4f), i andre Sønnen, Jesus Kristus (Ef 5,25f), eller Ånden (1 Kor 6,11; 12,13; Tit 3,4f).
 3. Det Gud gjør i dåpen er å gi oss del i frelsen. Det er ikke nok at Jesus gav seg selv til soning for alle våre synder; frelsesverket må også tilegnes oss. I Rom 3 og 4 legger Paulus vekt på at mennesker rettferdiggjøres ved troen på Jesus Kristus, han som døde for oss, til frifinnelse og liv for de som tar imot Guds nåde (kap. 5). Når han så i kap. 6 sier at vi ved dåpen forenes med Kristus i hans død, nevner han den andre siden av det en kan kalle frelestilegnelsen: Ved dåp og tro får vi del i frukten av Kristi soningsverk. Dåp og tro hører prinsipielt sammen, men dåpen må da forstås slik at Gud gir oss frelsens gave og troen er mottagelsen av denne gaven. At vi frelles "ved tro alene" betyr at frelsen er "uten gjerninger", ikke at den er "uten (nåde)midler". Dåpens karakter av Guds frelsesmeddelelse innebærer også at den er evangelium, dvs. gave fra Gud, ikke lov, dvs. ikke noe som Gud krever av mennesket. Strengt tatt er det egentlig ikke dåpen i seg selv som frelser, men Gud som frelser ved den.

4. Dåpens sakramentale karakter kan i NT uttrykkes ved å tale om renselse, rettferdiggjørelse, syndsforlatelse, frelse (1 Kor 6,11; Apg 2,38; 1 Pet 3,21; Tit 3,4f). Det dreier seg i sak om å settes inn i en ny relasjon til Gud. I og med dåpen setter Den tre-ene Gud på grunnleggende måte dem som døpes inn i nådens samfunn med seg selv. Det innebærer at ved dåpen setter Gud oss inn i sitt rike (Joh 3,5), knytter oss sammen med Jesus Kristus (Rom 6,3; 1 Kor 12,13; Gal 3,27) og gir oss Den Hellige Ånd (Apg 2,38). I selve den grunnleggende befalingen fra Kristus i Matt 28,18-20 sier han at vi skal gjøre mennesker til disipler ved å "døpe dem til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn". Det går ikke an å være kristen og et Guds barn uten å leve i dette nådens fellesskap med Gud, med både Faderen, Sønnen og Ånden. Når dette fellesskapet etableres ved dåpen, kan en si at dåpen ved vann samtidig er "Ånds-dåp", på samme måte som den er Kristus-dåp. En lære om at alle kristne i tillegg bør ha en helt spesiell erfaring av Ånden, eventuelt sammen med tungetale, er ikke holdbar.
5. Hvordan en svarer på spørsmålet om hvem som kan bli døpt, avhenger av om en mener dåpen er en Guds-handling eller en menneske-handling. Den lutherske lære om at Gud er den handlende, den som knytter mennesker til seg og gir dem del i frelsen, innebærer at vi må spørre hvem det er som trenger Guds frelse. Etter luthersk overbevisning gjør også spedbarn det, fordi de som alle andre mennesker i seg selv er delaktige i arvesynden. Dette synet bygger på forståelsen av fallet som en hendelse med kollektive implikasjoner for hele menneskeheten, slik at vi alle i oss selv står uten rettferdighet for Gud (Rom 3,20. 23; 8,7). Derfor kan og skal også spedbarn døpes, fordi Kristus ved dåpen gir dem del i Gudsriket og gjør dem til sine disipler. En er altså ikke avhengig av å kunne vise klare eksempler på nytestamentlig praksis med spedbarnsdåp, men må tenke teologisk.
6. Guds handling i dåpen er gyldig og virkekraftig hvis den utføres etter Kristi innstiftelse, dvs. med vann og som trinitarisk dåp. Troen er ikke forutsetning for dåpens gyldighet, men mottagelsen av den gaven Gud gir der. En rett utført dåp er

Guds handling til frelse også om den som forvalter dåpen, selv har et dåpssyn som innebærer at han/hun tillegger dåpen mindre betydning. Derfor døper ikke lutherske kirker mennesker som allerede er døpt med "troendes dåp", fordi de tror at Gud handler også i denne dåpen når den har karakter av trinitarisk vanddåp.

7. Dåpen blir faktisk til frelse kun for dem som tar imot dens gave i tro og lever i det troens liv med Kristus som de ble satt inn i ved dåpen. Dåpen kan etter luthersk syn ikke forstås som en magisk, selvvirkende seremoni, slik det ofte oppfattes på baptistisk hold. Selv om en i enkelte sammenhenger bare kan forholde seg til om mennesker er døpt eller ikke, for eksempel når det gjelder kirkerettslig medlemskap i kirken, er det klart at et rett gudsforhold og dermed det å være lem i kirken i egentlig forstand (jf. CA 8) forutsetter både dåp og troens liv i det samfunn med Gud som en er satt inn i ved dåpen.
8. Opplæring om innholdet i kristen tro og om hva det innebærer å leve troens liv med Den tre-ene Gud i den kristne kirke (trosopplæring, dåpsopplæring), hører prinsipielt sammen med dåpen (Matt 28,18-20), fordi dåp og tro hører sammen. I en misjonssituasjon må slik opplæring gis til de nyomvendte, slik at de får en grunnleggende innføring i hva den kristne tro innebærer, den som de døpes til å leve i. Også i en folkekirkesituasjon er det viktig at dåp og trosopplæring hører sammen, både for mennesker fra en ikke-kristen bakgrunn som kommer til tro og for spedbarnsdøpte, for de siste slik at opplæringen følger etter dåpen. At det ofte er vanskelig å få gjennomført reell trosopplæring for alle de døpte, er folkekirkens kanskje største problem. Det er viktig at kirken legger stor energi og nødvendige ressurser inn i dette arbeidet.
9. Ved dåpen gis Den Hellige Ånd (jf. ovenfor pkt. 4), han som gir oss å bekjenne Jesus Kristus som Herre og frelser og som alle troende har (jf. 1 Kor 12,3. 13). I tillegg til denne grunnleggende Åndens gjerning, er det viktig å holde fast på at den troendes liv i nådens fellesskap med Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd er et liv i Ånden, der Den Hellige Ånd på ulike

måter fornyer, styrker, utrunder og helliggjør de troende til et liv til Guds ære og til tjeneste for sine medmennesker (1 Kor 12; Gal 5).

10. I en kontekst der stadig flere blir døpt som ungdommer, både i troende-dåp-samfunn og i kirker med sakramentalt dåpssyn, opplever mange spedbarndøpte et sterkt ønske om å avlegge en bekjennelse når de har kommet til bevisst tro. Noen opplever dette som et spørsmål om å ta Gud og hans vilje på alvor, konfrontert med andre dåpssyn. At de ikke husker hva som skjedde da de selv ble døpt som små, forsterker ønsket om å ha en spesiell markering av at de nå er kommet til tro. Dette ønsket er forståelig, men bør ikke realiseres i form av (gjen)dåp. Kirkene bør overveie om dette ønsket kan ivaretas på andre måter, for eksempel ved at de spedbarnsdøpte som er kommet til bevisst kristen tro

- avlegger et mer uformelt vitnesbyrd
- avlegger en utformet bekjennelse, enten foreskrevet eller selvformulert
- fremstilles for hele menigheten ved en gudstjenestelig samling med henvisning til at de er døpt og med forbønn for dem på troens vei
- konfirmeres med bekreftelse av den tro de ble døpt til

11. Dåpen er en engangshandling, og kan ikke gjentas. Det Gud har gjort i denne engangs-handlingen, står fast, og Gud angrer ikke sin handling til frelse. Å døpe mennesker som alt er døpt som spedbarn, vil måtte oppfattes som gjendåp og dermed som benektelse av at Gud handler i og med spedbarnsdåpen. Det vil innebære at spedbarnsdøpte kan komme i tvil om sin egen dåp og dermed få (alvorlige) sjelesørgeriske problemer. I denne situasjonen er det viktig å markere at

- dåpens gyldighet og verdi ikke er avhengig av at den er bevisst opplevd av den døpte
- den som har latt seg døpe igjen, like fullt kan vende tilbake til Guds handling i (den "første") dåpen

12. For et fulltonende kirkelig fellesskap må det være grunnleggende samstemmighet om forkynnelsen og sakramentforvaltningen, i samsvar med Skriften. En lære og/eller praksis som ikke aksepterer/ har rom for at dåpen er en Guds handling til frelse og at spedbarnsdåp er gyldig dåp, er uforenlig med luthersk lære og praksis om dåpen.

Note

Foredrag holdt på seminar om misjon i en postkonfesjonell sammenheng, "Vannet som skiller og forener", 6.-7.09.07.

Kjell Olav Sannes, f. 1945, professor i dogmatikk ved Det teologiske Menighetsfakultet. Han har skrevet en rekke bidrag om dåpen og Den Hellige Ånds gjerning, bl.a. bøkene *Dåpen og dens plass i kirkens liv* (1978) og *Det guddommeliggjorte menneske og den menneskeliggjorte Gud. En analyse av Kenneth E. Hagins lære* (2005), og vært medforfatter av *Den Hellige Ånd i kirkens liv* (1981), *Jeg tror på Den Hellige Ånd* (1982) og *Dåpen i norske kirkesamfunn* (1982).

Summary

Christian baptism is sometimes called the "sacrament of unity", but has in fact often been a subject for controversy and disunity. The disagreement between those holding a sacramental view and those teaching believers' baptism is not only an issue of deep theological controversy, but also a source of conflicting practises and mutual allegations of not taking the divinely instituted baptism seriously. In Lutheran view, the Triune God is the acting subject in baptism, who through this means saves us, i.e. includes those being baptized in the fellowship of Grace with himself, giving them the Holy Spirit and making them the disciples of Christ. Any teaching or practice denying this, can not be accepted by Lutheran churches.